FİNANS POLİTİK &
EKONOMİK YORUMLAR

Nisan 2014
Yıl: 51
Sayı: 590
ISSN 1307-7112
www.ekonomikyorumlar.com.tr

MAKALELER

- **Konjonktür Yanlısı Maliye Politikası: Nedenler ve Önleyici Tedbirler**
  Taner TURAN
- **Kuzey-Güney Ayırımı ve Güneyin Yükselişi: Kalkınma Retoriğinde Yeni Kutuplaşma Tartışmaları**
  B. Tuğberk TOSUNOĞLU
  Ceyda ERDEN
- **Avrupa Birliğinde Borç Krizi: Krize Karşı Geliştirilen Politikalar ve Euro Para Biriminin Geleceği**
  Naib ALAKBAROV
  M. Hilmi ÖZKAYA
- **Markoviyen Optimal Durdurma Probleminin İyileştirilmesi ve İMKB'de Bir Uygulama**
  Hatice ÖNCEL ÇEKİM
  Salih ÇELEBİOĞLU
- **Yerel Yönetimler Perspektifinden Kamu Özel Ortaklıkları**
  Hilmi ÇOBAN
- **Vatandaş Bütçe Rehberi**
  Zuhal ERGEN
- **İşkoliklik İş-Aile Çatışması İlişkisinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi: Sağlık İşletmelerinde Bir Uygulama**
  Mustafa ZİNCİRKIRAN
  Mehmet METE

FİNANS POLİTİK &
EKONOMİK YORUMLAR

Yıl:51 Sayı:590 Nisan-2014

Bilim Kurulu

- Prof.Dr. Asaf Savaş AKAT
- Prof.Dr. Muhammet AKDİŞ
- Dr. Öztin AKGÜÇ
- Prof.Dr. Mesut ALBENİ
- Prof.Dr. Erdoğan ALKİN
- Prof.Dr. Mehmet ALTAN
- Doç.Dr. Osman Nuri ARAS
- Prof.Dr. Muhittin ATAMAN
- Prof.Dr. Ozan BAHAR
- Prof.Dr. Ömer Faruk BATIREL
- Prof.Dr. Selahattin BEKMEZ
- Prof.Dr. Niyazi BERK
- Prof.Dr. Erhan BİRGİLİ
- Prof.Dr. Ünal BOZKURT
- Doç.Dr. Doğan CANSIZLAR
- Prof.Dr. Kemal ÇELEBİ
- Dr. A.Mahfi EĞİLMEZ
- Prof.Dr. Aytaç EKER
- Dr. Meral ELÇİ
- Prof.Dr. Fuat ERDAL
- Prof.Dr. Nadir EROĞLU
- Prof.Dr. Cumhur FERMAN
- Dr. Aytekin FIRAT
- Dr. Nuri GÖKALP
- Prof.Dr. Deniz GÖKÇE
- Prof.Dr. Nazif GÜRDOĞAN
- Prof.Dr. Nalan GÜREL
- Prof.Dr. Seyfettin GÜRSEL
- Doç.Dr. Engin HEPAKSAZ
- Prof.Dr.Haluk A. KABAALİOĞLU
- Doç.Dr. Hakan KAHYAOĞLU
- Prof.Dr. Muhsin KAR
- Prof.Dr. Recep KÖK
- Doç.Dr. Hakkı ODABAŞ
- Prof.Dr. Suat OKTAR
- Prof.Dr. Süleyman Seyfi ÖĞÜN
- Dr. Şerif ÖNER
- Prof.Dr. İsmail ÖZSOY
- Prof.Dr. Merih PAYA
- Prof.Dr. Ali Yaşar SARIBAY
- Dr. Selim ŞANLISOY
- Doç.Dr. Nevzat ŞİMŞEK
- Prof.Dr. M. Şükrü TEKBAŞ
- Prof.Dr. Ömer TORLAK
- Prof. Dr. Güngör TURAN
- Prof.Dr. Kamil TÜĞEN
- Prof.Dr. Şevket TÜYLÜOĞLU
- Doç.Dr. Ali ULUSOY
- Doç.Dr. Mert URAL
- Prof.Dr. T.Güngör URAS
- Prof.Dr. Şenay ÜÇDOĞRUK
- Prof.Dr. Ferudun YILMAZ

Danışma Kurulu

- Yılmaz ARGÜDEN
- Afa BORAN
- Yavuz CANEVİ
- Ege CANSEN
- Bülend ÇORAPÇI
- Necdet DURAKBAŞA
- Gazi ERÇEL
- Dr. Zeynel Abidin ERDEM
- Meral Gezgin ERİŞ
- Dr. Namık Kemal GÖKALP
- Zeki GÜNDÜZ
- Avni HEDİLİ
- Erhan IŞIL
- Ali İhsan KARACAN
- Dr. Ferudun KAYA
- Korhan KURDOĞLU
- Adnan NAS
- Ergin NENG
- Sezai ONARAL
- Gökhan ÖZER
- Tuncay ÖZİLHAN
- Ersin ÖZİNCE
- Ertuğrul İhsan ÖZOL
- Adnan POLAT
- M.Faruk SABUNCU
- Dr. Ali TEKİN
- Dr. Turgut TELMAN
- Yaman TÖRÜNER
- Cihan TURPER
- Zekeriya YILDIRIM

FİNANS POLİTİK & EKONOMİK YORUMLAR

Nasaş Tarım Üretim ve Ticaret A.Ş. Adına

İmtiyaz Sahibi

Dr. Nesrin NAS

Editör: Dr. M. Faysal GÖKALP

Editör Yrd.: Gonca AKGÜN GÜNGÖR

editor@ekonomikyorumlar.com.tr

mehmetfaysal@gmail.com

Yayın Kurulu:

Dr. Metin MERİÇ

Dr. M.Vedat PAZARLIOĞLU

Dr. Cemil ERTUĞRUL

Dr. Bülent MİRAN

Dr. Ercan BALDEMİR

Dr. Bünyamin BEZCİ

Dr. M.Faysal GÖKALP

Dr. Nezih TAYYAR

Yazı İşleri Müdürü:

Belin SELONİ

Yayın Türü: Yaygın Süreli

İdare Yeri: Halil Rıfat Paşa Mahallesi Darülaceze Caddesi Perpa İş Merkezi A Blok Kat 13 No: 2058 Okmeydanı-İstanbul

Tel: 0 212 210 17 20

Gsm: 0 542 413 13 19

Fax: 0 212 220 84 98

Kapak-Tasarım ve Baskı:

Ümit Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti. Gümüşsuyu Caddesi Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi Zemin Kat A Blok, No:6/10(ZA/ 6-10) Topkapı/ İSTANBUL Tel 0 212 565 42 69

Basım Tarihi:

Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi hakemli bir dergidir.

Dergideki yazılar, kaynak göstermek koşuluyla alınabilir. Yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

ISSN 1307-7112

Dergimizi Tarayan Alan Endeksleri ve Veri Tabanları

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL

TÜBİTAK ULAKBİM

asos akademia sosyal bilimler indeksi

BU SAYIDA

MAKALELER

1. Konjonktür Yanlısı Maliye Politikası: Nedenler ve Önleyici Tedbirler

Taner TURAN

Bu çalışmada konjonktür yanlısı maliye politikalarının nedenleri ve bunlara karşı alınabilecek tedbirler konusu incelenmektedir. Konjonktür yanlısı maliye politikalarının optimal olmadığı konusunda farklı makro iktisat yaklaşımları arasında geniş çaplı bir uzlaşı bulunmaktadır.

.....*Sayfa: 9*

2. Kuzey-Güney Ayırımı ve Güneyin Yükselişi: Kalkınma Retoriğinde Yeni Kutuplaşma Tartışmaları

B. Tuğberk TOSUNOĞLU
Ceyda ERDEN

Kuzey-Güney ayırımı Kuzey olarak bilinen gelişmiş ülkelerle Güney olarak bilinen yoksul gelişmekte olan ülkeler (en az gelişmiş ülkeler, üçüncü Dünya Ülkeleri) arasındaki sosyo-ekonomik ve politik ayırımı vurgulamak için kullanılmaktadır.

.....*Sayfa: 19*

3. Avrupa Birliğinde Borç Krizi: Krize Karşı Geliştirilen Politikalar ve Euro Para Biriminin Geleceği

Naib ALAKBAROV
M. Hilmi ÖZKAYA

İlk olarak Yunanistan, sonra İrlanda ve Portekiz, uluslararası yardım olmadan bütçe açıklarını kontrol altına alamayacaklarını ve borçlarını geriye ödeyemeyeceklerini açıkladılar.

.....*Sayfa: 33*

4. Markoviyen Optimal Durdurma Probleminin İyileştirilmesi ve İMKB'de Bir Uygulama

Hatice ÖNCEL ÇEKİM
Salih ÇELEBİOĞLU

Bu çalışmada, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının 2 Ocak 1997- 1 Nisan 2007 tarihlerini içeren 5110 seanslık borsa kapanış endeks değeri kullanılarak hisse senetleri için en doğru satış zamanı bulunmaya çalışılmıştır.

.....*Sayfa: 55*

5. Yerel Yönetimler Perspektifinden Kamu Özel Ortaklıkları

Hilmi ÇOBAN

Kamu özel ortaklıkları (KÖİ-Public Private Partnership) kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik ve verimliliğin arttırabilmesi için ortaya çıkan ve geniş uygulama alanı bulan modellerden biridir.

.....*Sayfa: 73*

6. Vatandaş Bütçe Rehberi

Zuhal ERGEN

1990'ların sonlarından bu yana, hükümetler mali sistemlerini daha şeffaf ve verimli bir hale getirmek için uluslararası düzeyde büyük bir çaba harcamaktadırlar. Kamu yönetiminin daha saydam hale gelmesi, hükümetlerin vatandaşların öncelik ve ihtiyaçlarına uygun politika ve programlar hazırlarken vatandaşların da bu sürece dahil edilmelerini gerektirir.

.....*Sayfa: 91*

7. İşkoliklik İş-Aile Çatışması İlişkisinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi: Sağlık İşletmelerinde Bir Uygulama

Mustafa ZİNCİRKIRAN
Mehmet METE

Bu çalışma işkoliklik ile iş-aile çatışması arasındaki anlamlı bir ilişkinin tespiti amacıyla yapılmıştır. Bu çerçevede, işkolik davranış özelliği gösterdiği varsayılan doktorların, işkoliklik dereceleri ve iş-aile ya da aile-iş çatışması yaşayıp yaşamadıkları belirlemeye çalışılmıştır.

.....*Sayfa: 103*

Kuzey-Güney Ayırımı ve Güneyin Yükselişi: Kalkınma Retoriğinde Yeni Kutuplaşma Tartışmaları

***B. Tuğberk TOSUNOĞLU*[1]**
***Ceyda ERDEN*[2]**

Özet

Kuzey-Güney ayırımı Kuzey olarak bilinen gelişmiş ülkelerle Güney olarak bilinen yoksul gelişmekte olan ülkeler (en az gelişmiş ülkeler, üçüncü Dünya Ülkeleri) arasındaki sosyo-ekonomik ve politik ayırımı vurgulamak için kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkelerin çoğu Kuzey yarım kürede bulunmakla birlikte (Avusturalya, Yeni Zelanda ve Japonya gibi ülkeler hariç) bu tanımlama tam olarak coğrafi değildir. Kuzey-Güney ayırımı hala kullanılmasına rağmen artık modası geçmiştir. Ülkeler ekonomik olarak geliştikçe coğrafi konumlarına bakılmaksızın Kuzey'in bir parçası olmaya başlamıştır. Güney ise artık sadece az gelişmiş ülkelerden ibaret değildir. Çin, Hindistan, Brezilya, Güney Afrika, Tayland, Meksika, Endonezya, Türkiye ve diğer yükselen piyasalar Güney'in geri kalanı için örnek oluşturabilecek bugünün Dünya sahnesinin önemli aktörleri konumuna gelmişlerdir. Güneyin yükselişi ile birlikte Kuzey-Güney ayırımı tekrar gündeme gelmiştir. Bu çalışma kalkınma retoriğinde kutuplaşma konusundaki yeni tartışma alanlarını ortaya koymak üzere kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İktisadi Kalkınma, Kuzey-Güney Ayırımı, Yükselen Piyasalar, Güneyin Yükselişi*

North-South Divide and the Rise of the South: New Polarizing Discussions on Development Rhetoric

Abstract

The north–south divide is a socio-economic and political division that exists between the wealthy developed countries, known collectively as "the North", and the poorer developing countries (least developed countries, third World countries), known as "the South". Although most nations comprising the "North" are in fact located in the Northern Hemisphere (except such countries as Australia, New Zealand and Japan), the divide is not wholly defined by geography. Although still used in the North-South divide is now outdated. Countries as economically developed, regardless of their geographical location has become a part of the North. On the other hand South is no longer consist of less developed countries. China, India, Brazil, South Africa, Thailand, Mexico, Indonesia, Turkey and many other emerging markets are also becoming leading actors on the world stage. With the rise of the South, the North-South divide has come up again. This study has been written to reveals new polarizing discussion on development rhetoric.

Keywords: *Economic Development, North-South Divide, Emerging Markets, The Rise of the South*

[1] *Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi İİBF-İktisat Bölümü, ttosunoglu@anadolu.edu.tr*

[2] *Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi İİBF-İktisat Bölümü, ceydae@anadolu.edu.tr*

1. Giriş

Kalkınma sorunu II. Dünya Savaşı sonrası başta iktisatçılar olmak üzere bilim adamları ve politikacıların ilgisini en çok çeken konular arasında yer almıştır. Az gelişmişliğin nedenleri ve çözüm yollarını araştıran kalkınma bilimi kendine özgü bir takım kavramların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kalkınma terminolojisi, özellikle az gelişmiş ülkeleri adlandırmada ve gelişmiş ülkelerle çeşitli yönlerden farklılıklarını vurgulamada önem arz etmiştir. Bu amaçla literatürde geri ekonomiler, geri kalkış ekonomiler, az gelişmiş ülkeler, üçüncü dünya ülkeleri, gelişmekte olan ülkeler, gelişme yolundaki ülkeler, Doğu ülkeleri ve Güney ülkeleri gibi farklı terimlerin kullanıldığını görmekteyiz.

Bunlardan Üçüncü Dünya ülkelerini daha iyi ifade edebilmek için öncelikle birinci ve ikinci dünya ülkelerinin tanımlanması gerekmektedir. Birinci dünya ülkeleri gelişmiş ülkeler olarak ifade edilen Batı Avrupa, Kuzey Amerika, İskandinavya ve Pasifikteki zengin ülkeleri içine almaktadır. İkinci dünya kavramı ise 80'li yılların öncesinde sosyalist ideolojiyle yönetilen eski Doğu Bloku ülkeleri için kullanılmaktadır. Bu ülkelerin dışında kalan ülkeler ise Üçüncü Dünya ülkeleri olarak adlandırılmaktadır (Han ve Kaya, 2006:2-3).

Şekil 1. Üçüncü Dünya Ülkeleri

Kaynak: http://www.nationsonline.org/oneworld/third_world_countries.htm (31.07.2013)

Kalkınma literatüründe kullanılan Doğu-Batı ayırımı ise önceleri daha çok coğrafi bir farklılığı ifade etmekteydi. Batı gelişmişliğin, Doğu ise az gelişmişliğin sembolüydü. Ancak sonraları Japonya Mucizesinin ardından daha çok sosyo-kültürel ve siyasal bir sembol haline gelmiştir. Kuzey-Güney ayırımı ise gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki ekonomik farklılığı vurgulamak için kullanılmıştır. Şekil 2'de gösterildiği gibi, yerkürenin kuzeyi gelişmiş ülkelerin, Güney ise az gelişmiş ülkelerin bulunduğu coğrafyayı temsil etmektedir (Akın, 2004: 89). Gelişmiş ülkelerin çoğu Kuzey yarım kürede bulunmakla birlikte (Avusturalya, Yeni Zelanda ve Japonya gibi ülkeler hariç) bu tanımlama tam olarak coğrafi değildir. Kuzey önceki kalkınma terminolojisinde kullanılan Batı, Birinci Dünya ve birçok İkinci Dünya ülkesini de kapsamaktadır.

Şekil 2. Kuzey-Güney Ayırımı

Kaynak:http://en.wikipedia.org/wiki/File:North_South_Divide_4.png (31.07.2013)

Kuzey-Güney ayırımı hala kullanılmakla birlikte artık modası geçmiştir. Ülkeler ekonomik olarak geliştikçe coğrafi konumlarına bakılmaksızın Kuzey'in bir parçası olmaya başlamıştır. Güney ise artık sadece az gelişmiş ülkelerden ibaret değildir. Güney Kore, Çin, Hindistan, Brezilya, Güney Afrika, Tayland, Meksika, Endonezya, Türkiye ve diğer dinamik gelişmekte olan ülkeler Güney'in geri kalanı için örnek oluşturabilecek bugünün Dünya sahnesinin önemli aktörleri konumuna gelmişlerdir.

Kuzey ve Güney ayırımı günümüzde yeniden tanımlanmaktadır. Buna göre (UNDP, 2013: 1-2):

1. Yeniden dirilen Güney: Çin ve Hindistan'ın başını çektiği, insani gelişme sürecinde ilerleyen, büyüme hızı güçlü olmaya devam eden ve yoksullukla mücadele umutları cesaret verici ülkeler.

2. Krizdeki Kuzey: Düşük büyüme hızlarına ve yüksek işsizlik oranlarına sahip ülkeler.

Aslında artık Kuzey'in içinde Güney, Güney'de ise Kuzey ekonomisine entegre olmuş ince bir katman yer almaktadır. Eskiden olduğu gibi Kuzey ve Güney ülkelerini kesin çizgilerle ayırmak giderek güçleşmeye başlamıştır. Çünkü aralarındaki ayırım belirginliğini giderek kaybetmiştir. Güney nispeten daha iyi tanımlanan ve homojen ülke-

lerden ibaretken uzunca bir süredir yüksek performans sergileyen Doğu Asya ülkeleri ile bazı Sahra Altı Afrika ülkelerinin günümüzdeki durumu Güneyin bu homojen yapısını kırmıştır (Therien, 1999: 724, 726). BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) ve MIST (Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye) oluşumu içine giren ülkeler dinamik gelişmekte olan ülkeler ya da yükselen piyasa ekonomileri olarak değerlendirilmeye başlamıştır.

Bir zamanlar gelişmiş ve az gelişmişliği ifade etmek için kullanılan Doğu-Batı kavramları, sonrasında Kuzey-Güney ayırımına doğru kaymıştır. Güneyin son yıllarda kat ettiği gelişme performansı göz önüne alındığında hızla kalkınman Güney yükselişe geçmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından her yıl yayınlanan İnsani Gelişme Raporunun 2013 yılı teması "Güneyin Yükselişidir". Bu yayınla birlikte Kuzey-Güney ayırımı tekrar gündeme gelmiştir. Bu çalışma kalkınma retoriğinde kutuplaşma konusundaki yeni tartışma alanlarını ortaya koymak üzere kaleme alınmıştır.

2. Kavramsal Çerçevede Kuzey-Güney Ayrımı

"Kuzey-Güney ayrımı" konusunda yazılmış ilk eser David Horowitz tarafından kaleme alınan "Kuzey ve Güney Yarımküreler" isimli kitaptır.[1] Horowitz tarafından vurgulanan bu ayrım ilk UNCTAD konferansında da sanayileşmiş ve zengin Kuzey ve az gelişmiş Güney ayrımının giderek belirginleştiği ve bu konuda bir şeyler yapılması gerekliliği belirtilerek vurgulanmıştır. 1966'da yayınlanan ve tarihsel süreçte gelişimi inceleyen bu kitap sonrasında dünyada önemli bir değişim yaşanmıştır. İlgili kitap uluslararası ilişkiler alanında "Kuzey-Güney ayrımı" konusunda önemli konuların özetleyicisi olmuştur. Ayrıca bu ayrımın baskın özelliklerinin belirlenmesi konusunda da önemli bir eserdir (Eckl and Weber, 2007: 3).

Kavramsal olarak bu ayrımın ele alınması konunun anlaşılmasında önemli olabilecektir. Öncelikle "ayrım" kavramının vurguladığı "bölünme" unsuru bir eylemi ya da durumu ifade edecek biçimde kullanılabilmektedir. Ancak, "Kuzey-Güney ayrımı" deyişi içerisinde yer alan ayrım kavramının bir eylemin sonucunu ifade ettiğini belirtmekte fayda bulunmaktadır. Ayrıca buradaki ayrımın ikilik, coğrafi bir kavram ve dünyanın Doğu ve Batı olarak da ayrımını hatırlatan yönleri de bulunmaktadır.

Öncelikle "Kuzey-Güney" kavramının güçlü bir karşıt ikiliği vurguladığı söylenebilir. Bu karşıtlık batılı konuşma dilinin mantık merkezcil geleneğinden kaynaklanmaktadır. Batılı konuşma dilinde yer alan bu dengesiz karşıtlıklar merkez/çevre, konuşma/yazma ve iyi/kötü biçiminde görülebilmektedir. Bu dengesiz ikili karşıtlıklarda bir taraf diğerine göre kayrılan taraf olarak kullanılmaktadır. Böylece bu kavram arasındaki karşıtlık ve sınır kayrılan kavram lehine bozularak dengesizlik yaratılmaktadır. Kuzey-Güney kavramında da Kuzey ya da Güney olsun aslında ifade edilen nadiren eşit bir bakış açısını içermektedir. Bu nedenle Kuzey-Güney kavramının bu bakış açısıyla kullanılması bu ikili kavramda yer alan ikiliği karşıt iki kutup biçiminde somutlaştırmaktadır.

İkinci olarak kuzey ve güney coğrafi terimlerdir ve bu şekilde "Kuzey-Güney ayrımı" kavramında yer almaktadır. Bu tür ikili deyişler kelimelerin mecazi olarak kullanım türlerinden olan metafor (istiare) ve metonim (mürsel mecaz) olarak farklı biçimde değerlendirilebilirler.

Metaforlar nesne ve olaylar arasında benzerlik kurma esasına dayanarak meydana getirilen mecazlar arasında yer alır. Böylece bir imgenin üzerine ideal ya da yüksek bir anlam yüklerler. Örneğin "Özgürlük" idealinin anlamı, yerine geçen somut bir imge ile (örneğin deniz imgesiyle) karşılanır. Bu anlamda metaforlar benzerliği ifade eder. "Özgürlük" gibi idealleştirilmiş imgelerin benimsenmesiyle sınıfsal hareketlilik ideali gerçekmiş gibi düşünülecek, hissedilecek, yaşanacak ve sınıfsal eşitsizliğin yapısal gerçekliğini görülemeyecektir. Bu anlamda kuzey ve güney kelimeleri ele alındığında yukarıda ve aşağıda olma durumunu ifade etmektedir. Çünkü kuzeye doğru gitmek yukarı çıkmayı, güneye doğru gitmek de aşağıya inmeyi ifade etmektedir. "Kuzey-Güney ayrımı" kavramını coğrafi bir metafor olarak ele aldığımızda coğrafi koordinat sisteminin katılığı da devreye girmektedir. Diğer bir ifadeyle bugün güney olarak gördüğümüz bir şeyin yarın kuzey olması mümkün değildir.

---

1 Ayrıntılı bilgi için bkz. David Horowitz, Hemispheres North and South: Economic Disparity among Nations, Johns Hopkins University Press, 1966.

Metonim ise iki veya daha fazla nesnenin birbirine yakınlığı esası dikkate alınarak meydana getirilen mecazlardır. Örneğin deniz, metonimi "özgürlük" gibi bir idealin işareti değil, daha çok, sözcüğün gerçek anlamıyla ilişkili olduğu elle tutulur gerçekliğin belirli bir parçasına işaret eden çevrenin ve doğal yaşamın bir göstergesidir. Metonimik ifade biçimi, dünyaya, maddesel bağlantıları ihmal eden idealize edilmiş bir kavrayışla bakmak yerine, gerçek toplumsal sistemin farklı boyutları arasındaki bitişik, maddesel ve bağlamsal bağlantıları ön plana çıkarır. Bu nedenle, ideoloji karşıtı bir temsil biçimidir. Bu yaklaşımla metonimik olarak "Kuzey-Güney ayrımı" kavramı Kuzey ve Güneyin yakınlığını ihmal ekmektedir. Ayrıca, sadece "Güney" teriminin kullanılması "güneyin devletleri" ya da "güneyin insanları"nın da ihmal edilmesine neden olmaktadır.

Son olarak "Kuzey-Güney ayrımı" Doğu-Batı ayırımının tarihsel süreç içerisinde iki kez gerçekleştiği gibi coğrafi olarak tamamlayıcı biçimde incelenmiştir. Bunlardan ilki emperyal/sömürgeci bölünme diğeri ise ideolojik sınırların değişiminin gerçekleştiği Soğuk Savaştır. Bu ayırımda ortaya çıkan özellikler Kuzey-Güney ayrımında da etkili olmuştur. Doğu-Batı ayrımının benzerliği Horowitz tarafından, Kipling'in "Doğu doğudur, Batı da batı" ifadesini "Kuzey kuzeydir, Güney de güney ve bu ikili asla birleşmeyecektir" biçiminde yeniden ifade etmesiyle anlaşılmaktadır (Eckl and Weber, 2007: 3-5).

3. Kalkınma Literatüründe Kuzey-Güney Ayrımı

Kalkınma iktisadının gelişmesi II. Dünya Savaşı yıllarına rastlamaktadır. Bu dönemden sonra R. Nurkse'nin "Kısır Döngü Teorisi", W.W. Rostow'un "Gelişme Aşamaları Teorisi", J.H. Boeke ve W.A. Lewis'in "İkilik (Düalizm) Teorisi" gibi Ortadoks iktisada dayalı kalkınma yaklaşımları geliştirilmiştir. Bu yaklaşımların ortak paydası Güneydeki gelişme dinamiklerini Kuzeyin prizmasına göre ve Kuzeyin gelişme evrelerine göre değerlendirmesidir. Buradaki önemli nokta Kuzeydekine benzer biçimde geleneksel toplumların modern sanayileşmiş toplumlara dönüşeceği beklentisidir.

1960'larda bu yaklaşımlara tepki olarak Heteredoks iktisada dayanan bağımlılık yaklaşımı ve yapısalcı yaklaşım gündeme gelmiştir. Kalkınma literatüründe Kuzey-Güney ayırımı ilk olarak bağımlılık okulunun metropol-uydu önermeleriyle gündeme gelmiştir. G. Myrdal'ın "Kutuplaşma Teorileri", P. Baran'ın "Az Gelişmişliğin Nedenleri Yaklaşımı, A.G. Frank'ın "Metropol-Uydu ve Azgelişmişliğin gelişmesi" kavramları, S. Amin'in "Merkez-Çevre Yaklaşımı" ve Wallerstein'in "Dünya Sistemi Yaklaşımı" Kuzey-Güney çelişkisine dikkati çeken tartışma noktaları olmuştur (Şişman, 2007: 71). Sömürgecik II. Dünya Savaşı sonunda ortadan kalkmıştır. Ancak, maalesef siyasal bağımsızlığın kazanılması ekonomik bağımsızlığı da beraberinde getirmemiş; kapitalizm, sömürgecilikten yeni kurtulmuş pek çok ülkenin ekonomik düzeni olmaya devam etmiştir. Bilindiği gibi, sömürgeci ülkeler kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda, sömürgeleştirdikleri ülkelerin, özellikle doğal kaynaklarını ve diğer ekonomik zenginliklerini, kendi ekonomilerinin ihtiyaçları doğrultusunda kullanmak amacıyla, gerekli düzenleme ve organizasyonlara gitmişlerdir. Bağımsızlığını yeni kazanan ülkeler çok geçmeden, eski sömürgeci ülkelerle aralarındaki ilişkinin yeni sömürgeci (neo-koloniyel) bir ilişki olduğunun farkına varmıştır. Bağımlılık yaklaşımını savunan iktisatçılara göre, az gelişmişliği de gelişmişliği de yaratan kapitalist gelişme ve yayılmadır. Geri kalmış denilen ülkelerin içinde bulundukları durum, doğrudan kapitalist gelişmenin ve onun iç çelişkilerinin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Yapısalcı görüşün önde gelen kuramcıları tarafından geliştirilen model de bir merkez-çevre modelidir. Karşılaştırmalı üstünlükler teorisine göre oluşturulan uluslararası işbölümünün yerleşmesiyle dünya, sanayi merkezleri ile bu merkezlere hammadde ve tarımsal ürünler sağlayan azgelişmiş ülkelerden oluşan bir bütün olmaya başlamıştır. Yapısalcılara göre bu şekilde gelişen merkez-çevre kutuplaşması ve farklılaşması insanlık tarihine damgasını vurmuştur (Başkaya, 2009: 73). Yapısalcı tezlere göre, dünya ekonomisinin içinde bulunduğu durum sanayi devrimi ile başlamıştır. Teknolojik gelişme ve bu gelişmenin ürünleri dünya ölçeğinde eşitsiz bir biçimde dağılmıştır. Sanayi devrimiyle, o zamana kadar verimlilikte görülmemiş ölçüde artışlar olurken, bu artışlardan her ülke eşit olarak yararlanamamıştır. Teknik ilerlemenin sağladığı avantajlardan gelişmiş, yani sanayileşmiş ülkeler yararlanmış ve böylece merkez konumlarını korumayı başarmışlardır. Yapısalcıla-

ra göre gelişmişliği ve az gelişmişliği ya da kalkınmışlığı ve kalkınmamışlığı uluslararası ticaret üretmektedir (Han ve Kaya, 2006: 35-36). Yapısalcı yaklaşımın önde gelen isimleri olan R. Prebisch, H. Singer, C. Furtado ve O. Sunkel Güney ülkelerindeki modern sektörün küçük olmasından hareketle devlet müdahalesiyle bazı temel malların ithal ikamesi stratejisiyle korunması gerektiğini savunmuşlardır. 1960-1980 arası dünya genelinde ithal ikamesi sanayileşme stratejisi damgasını vurmuştur. Güney Doğu Asya'daki Hong Kong, Singapur, Tayvan ve Güney Kore'de uygulanan sanayileşme stratejileri, ithal ikamesinin birinci aşamasından (Kolay Aşama) sonra dışa dönük sanayileşme stratejisini gündeme getirmiştir (Şişman, 2007: 72). Güney ülkelerinin 1980 sonrası içe dönük şekilde uygulanan ithal ikamesi sanayileşme stratejisinden ihracata dayalı sanayileşme stratejisine geçişi sonucunda serbest piyasa ekonomisinin işlerlik kazanması geleneksel Kuzey-Güney ayırımının değişmesine neden olmuştur (Therien, 1999: 726).

4. Yükselen Piyasa Ekonomileri (BRICS ve MIST VS.)

Kurumsal bir yatırım firması olan Goldman Sachs'ın baş ekonomisti Jim O'Neill 2001 yılında yayınlanan bir çalışmasında (The World Needs Better Economic BRICs) çekici bir kısaltma icat etmiştir: BRIC ülkeleri. BRIC; Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in İngilizce isimlerinin baş harflerinden oluşmaktadır (O'Neill, 2001). O yıllarda bu dört büyük gelişmekte olan ekonominin toplam GSMH'ı, gelişmiş altı sanayi ülkesinin (ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya) toplam GSMH büyüklüğünün sadece %15'i kadardı. Daha o yıllarda bu dörtlünün 40 yıldan kısa bir zamanda bu altı gelişmiş ülkeyi yakalayacağı tahmin ediliyordu. BRIC daha sonra gelişmiş ülkelerdeki yavaş büyümenin ve durgun nüfus yapısının da etkisiyle dünyanın başlıca talep artışının ve alım gücünün motoru haline gelmiştir (Armijo, 2007: 8). 2010 yılında Güney Afrika'nın bloğa katılmasıyla birlikte **BRIC**, **BRICS** adını almıştır.

BRIC tezi aslında Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in ekonomik sistemlerini küresel kapitalizme dönüştürmelerine dayanmaktadır. Jim O'Neill (2001) makalesinde Çin ve Hindistan'ın daha çok imalat sanayii ve hizmetlerde, Brezilya ve Rusya'nın ise hammaddede dominant tedarikçi olduğunu belirtmiştir. Brezilya soya ve demir cevheri, Rusya ise petrol ve doğal gaz gibi önemli kaynaklara sahiptir. Brezilya ve Rusya bir arada Çin ve Hindistan'ın emtia tedarikçisi (commodity suppliers) olduğu müddetçe BRIC ülkeleri arasındaki işbirliği akıllıca görünmektedir. Böylelikle BRICS'in modern G7'nin dışında güçlü bir ekonomik blok haline geleceği tahmin edilmektedir (Cheng et al., 2007: 144). Tablo 1'de ABD=100 kabul edildiğinde seçilmiş ülkelerin satınalma gücü paritesine göre GSYH 2005 yılındaki performansları 2050 projeksiyonları ile karşılaştırılmıştır. Buna göre özellikle Çin ve Hindistan başta olmak üzere yükselen ekonomilerin ulusal güçlerinin önemli bir gelişme göstermesi beklenmektedir.

Tablo 1: Seçilmiş Ülkelerde Nispi Ekonomik Büyüklük Projeksiyonları 2005-2050 (ABD=100)

Ülkeler (ABD=100)	**GSYH ($)**		**Satınalma Gücü Paritesiyle GSYH**	
	2005	**2050**	**2005**	**2050**
ABD	100	100	100	100
Japonya	39	23	32	23
Almanya	23	15	20	15
İngiltere	18	15	16	15
İspanya	9	8	9	8
Fransa	17	13	15	13
İtalya	14	10	14	10
Kanada	8	9	9	9
Avusturalya	5	6	5	6

BRIC Ülkeleri				
-Brezilya	5	20	13	25
-Rusya	5	13	12	14
-Hindistan	6	58	30	100
-Çin	18	94	76	143
MIST Ülkeleri				
-Meksika	6	17	9	17
-Endonezya	2	19	7	19
-Güney Kore	6	8	9	8
-Türkiye	3	10	5	10

Kaynak: John Hawksworth and Gordon Cookson, (2006). The World in 2050. Price Water House Coopers, p. 5.

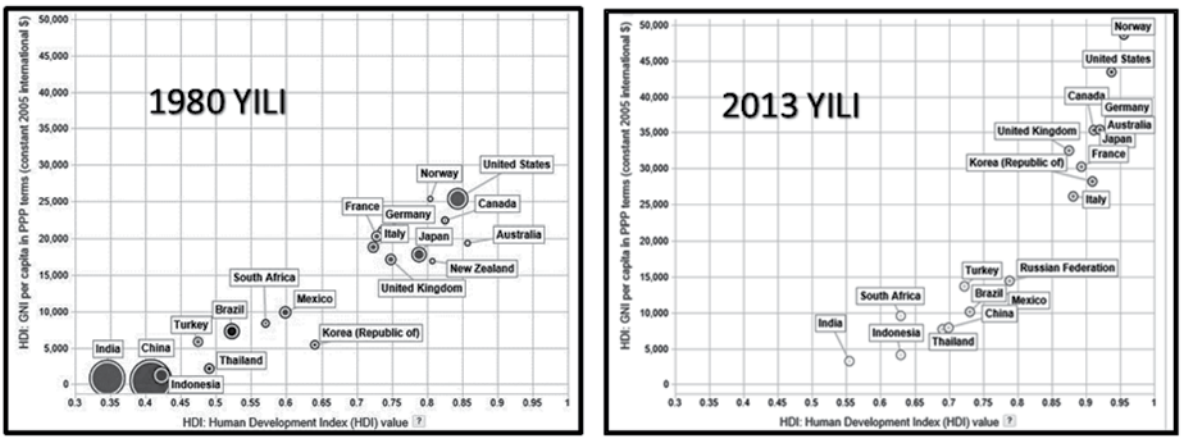
Literatüre BRIC kavramını kazandıran Jim O'Neill, daha sonra BRIC kısaltmasına olduğu gibi Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye'nin İngilizce baş harflerini kullanarak MIST ülkeleri olarak ifade edilen grubu oluşturmuştur. MIST oluşumunun Milenyum sonrası periyotta oldukça başarı gösteren BRIC ülkelerine benzerlik gösterebileceği üzerinde durmuştur. Birçok yatırımcı için MIST, BRICS ülkelerinden daha hızlı bir büyüme göstererek yeni en büyük yükselen piyasalar olarak değerlendirilmektedir (Yilmaz and Husain, 20012: 2). MIST ülkelerini özellikle yabancı özel sermaye için cazip kılan ortak noktalar nelerdir? Öncelikle MIST ülkeleri aynı zamanda G-20 grubu üyesi ülkeler içinde yer almaktadır. Her birinin dünya GSMH'ına katkısı %1'in üzerinedir. Stratejik coğrafi konumları ABD ve AB'deki bazı önemli piyasalara girişlerini kolaylaştırabilmektedir. Ayrıca artan genç nüfus ve gelişmekte olan orta sınıfın satınalma güçlerinin giderek artması yurtiçi piyasaları genişletmektedir. Bunlara ilave olarak nispeten iyi kontrol edilebilen enflasyon ve istikrarlı ekonomik büyüme performansları da MIST ülkelerinin yükselişe geçmesini destekleyen ortak özellikleri olarak sıralanabilir (Zagami and Bicchi, 2014)

Yükselen piyasaları ifade etmek için geliştirilen bir diğer oluşum ise **MINT** olarak kısaltılan Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye'dir. Bu gibi kısaltmaların daha nicelerinin gündeme geleceği anlaşılmaktadır (Magalhaes, 2014). Aslında MINT ülkeleri, **N11 (NEXT Eleven)** olarak isimlendirilen ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülkeler ise Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Meksika, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Türkiye, Güney Kore ve Vietnam'dır (Goldman Sachs, 2007: 131). Dinamik yükselen piyasa ekonomileri içinde anılan bir diğer kısaltma ise **CIVETS**'tir. Kolombiya, Endonezya, Vietnam, Mısır, Türkiye ve Güney Afrika ülkelerini içine almaktadır (Schulz, 2010: 1). Gerek BRICS gerek MIST gerekse diğer sayılan oluşumlar olsun bu ülkelerin yükselen piyasa ekonomileri olarak anılması Güneyin yükselişin birer sembolü gibi görülmektedir. Bu şekilde Kuzeyin dışında gelişen, yakın bir gelecekte dünya kalkınma yarışında üst sıralara oynayan Güney ülkelerinin varlığı Kuzey ülkelerince kabul edilmektedir.

5. Güneyin Yükselişi (Güney-Güney İşbirliği)

Milenyuma kadar, dominant ekonomik performans ve yüksek yaşam standardı Kuzey Amerika (Meksika hariç), Batı Avrupa, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın elindeydi. Dünyanın ekonomik merkezi ağırlıkla Kuzey ülkeleri olarak bilinen bu kısıtlı bölgedeydi. Ancak ekonomik güç günümüzde Asya ve Pasifik bölgesine doğru aşamalı bir geçiş göstermektedir. Ekonomik veriler ışığında Güney son yıllarda görülmemiş bir hızda ve ölçekte yükselmektedir. Özellikle Çin ve Hindistan ekonomik performansları ve kalabalık nüfus yapılarıyla diğer Asya -Pasifik ülkeleri içinde yeni bir ekonomik merkez durumuna gelmiştir (Klein and Salvatore, 2013: 416). Çin ve Hindistan'daki ekonomik kalkış (take-off) her bir ülkedeki birer milyarı aşkın insanla başarılmış ve yirmi yıldan kısa bir zamanda kişi başına düşen gelir iki katına çıkmıştır. 2050'ye kadar Brezilya, Çin ve Hindistan'ın satın alma gücü paritesine göre gelirinin dünya hasılasının %40'ına ulaşacağı tahmin edilmektedir (UNDP, 2013: 1). 2013 İnsani Gelişme Raporuna göre güneyin yükselişinin temel nedeni kendi aralarındaki (Güney-Güney) ticaret ve teknolojik işbirliğidir. Ancak bilindiği gibi yüksek ekonomik büyüme performansı otomatik olarak insani gelişmeyi de beraberinde getirmemektedir (UNDP, 2013: V).

Şekil 3: Seçili Ülkelerde İnsani Gelişme Endeksi Değerleri ve Kişi Başına GSYH

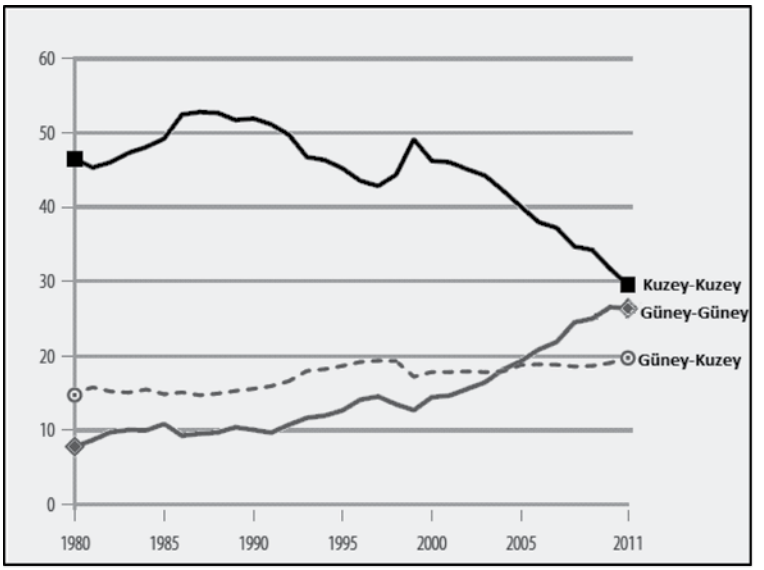

Kaynak: UNDP, Human Development Report 2013, (http://hdr.undp.org/en/data-explorer) (31.07.2013)

Şekil 3, bazı Kuzey ve Güney ülkelerinin insani gelişme ve satın alma gücü paritesiyle kişi başına düşen GSMH değerlerini 1980 ve 2013 yılları için karşılaştırmak amacıyla oluşturulmuştur. Şekilde görüldüğü gibi 2013 yılında iki kutup için de kişi başına gelir düzeyleri ve insani gelişme değerleri muazzam boyutta artmıştır. Ancak Kuzey ve Güney arasındaki ayırım belirginliğini kaybetmemiştir. GSYH artışı iktisadi kalkınmanın sağlanmasında bir amaç değil, bir araç olarak görülmelidir. Kaldı ki Amartya Sen'e göre kalkınma, özgürlükleri kısıtlayan engelleri ortadan kaldırma süreci olarak ifade edilmektedir. O halde kalkınma iktisadının amacı temel özgürlüklerin genişletilmesidir. Elbette maddi zenginlik özgürlüklerin genişletilmesi için çok önemlidir; ancak özgürlük kavramı, siyasi ve medeni haklardan, eğitim ve sağlık imkânlarına kadar çok daha geniş bir alanı kapsamaktadır (Sen, 2000: 3). Yeni sanayileşen ülkelerin stratejisi, "dünyanın geri kalanının bildiğini ithal et, dünyanın istediğini ihraç et" şeklindedir. Fakat bu ülkeler için daha da önemlisi bu piyasalarla angajman koşullarıdır. İnsana yatırım yapılmadıkça küresel piyasalardan elde edilen hasılat kısıtlı olacaktır. Başarı için ani bir dışa açıklık değil, dünya ekonomisiyle aşamalı bir entegrasyon gerekmektedir (UNDP, 2013: 4-5).

Günümüzde, ticaret engellerinin (kotaların) azalması ve daha düşük ulaşım (nakliye) maliyetleri sonucunda üretim süreci farklı ülkelerde gerçekleştirilebilmektedir. Bilgi teknolojilerindeki değişimin neticesinde hizmet ticareti de artmıştır. Bu gelişmelerle birlikte gerek endüstri içi gerekse endüstriler arası ticaret artmıştır. Güney-Güney ticareti güneyin ihtiyaçlarına çok daha uygun sermaye mallarını Kuzey ülkelerinden taklit, edinme ve benimseme yoluyla Güney ülkelerine sunulmasına olanak vermiştir. Örneğin 2010 yılında Hindistan, elektrikli makineler ve nükleer reaktörler ithalatını Çin'den yaparak Kuzey ülkelerine ödeyeceğinin %30 altına temin edebilmiştir. Özellikle Asya'da bulunan gelişme yolundaki ülkeler 1980-2010 yılları arasında dünya mal ticaretindeki paylarını %25'ten %47'ye, dünya hasılasından aldıkları payları ise %33'ten % 45'e çıkarmışlardır. Şekil 4'te de görüldüğü gibi, yine aynı dönemde Güney-Güney ticaretinin dünya mal ticareti içindeki payı üç katın üzerinde artarak %8.1'den %26.7'ye ulaşmıştır. Kuzey-Kuzey ticareti ise %46'dan %30'un altına düşmüştür (UNDP, 2013: 43-46).

Şekil 4: Kuzey ve Güneyin Dünya Mal Ticaretindeki Payı (%)

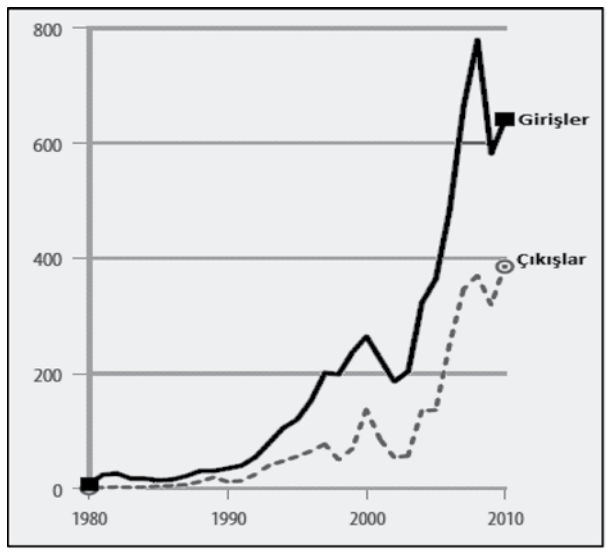

Kaynak: UNDP, Human Development Report 2013, The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World, p. 46.

Güney-Güney ticareti Kuzeyin yıllardır süre gelen ticari hegemonyasını zedelemiş ve onları bu yeni düzen içerisinde alternatifler aramaya itmiştir. Getirilen çözüm ise Kuzey-Kuzey (ABD-AB) ticaretini yeniden ateşleyecek olan Transatlantik Serbest Ticaret Anlaşmasıdır. AB ile ABD'nin ticari engellerin kaldırılması konusundaki çabalarının özellikle son yıllarda ivme kazanması, temel olarak rekabet güçlerinin gelişmekte olan ülkeler karşısında zayıflamaya başlaması ile ilişkilendirilmektedir (Güneş ve diğerleri, 2013: 2). Avrupa Birliği (AB) ve ABD'nin dünya hâsılasının yaklaşık olarak yarısını (% 46,7) ve dünya ticaretinin yaklaşık olarak üçte birini (% 30,4) teşkil ettiği; karşılıklı yatırımların toplam değerinin ise 3.7 trilyon dolar olduğu düşünüldüğünde, iki taraf arasındaki ticaret ve yatırım ilişkinin boyutlarının dünya ekonomisi açısından ne ifade ettiği daha iyi anlaşılabilir (Akman, 2013: 2).

Kuzey-Kuzey işbirliğini artırmaya yönelik girişimlerine devam ederken diğer taraftan gelişmekte olan ülkelerde üretimin ve ticaretin hacmen yoğunlaşması doğrudan yabancı sermaye girişine de ortam yaratmıştır. 1980-2010 yılları arası Güney ülkelerinin doğrudan yabancı sermayeden aldığı pay %20'den %50'ye yükselmiştir (UNDP, 2013: 43-47).

Şekil 5: Güney Ülkelerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Akımları (Milyar Dolar)

Kaynak: UNDP, Human Development Report 2013, The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World, p. 47.

Şekil 5'te 1980 sonrası Güney ülkelerinde doğrudan yabancı sermaye (FDI) giriş ve çıkışları gösterilmektedir. Güney ülkelerine yönelik yatırımlar giderek arta dursun Güney ülkelerinden özellikle de BRICS ülkelerinden Milenyum sonrasında önemli yabancı sermaye çıkışları gerçekleşmiştir. BRICS orjinli firmalar gerek komşu ülkelerde gerekse OECD ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde yatırımlar yapmaktadır. BRICS içinde yabancı sermaye çıkışı stoku en fazla olan ülke Rusya'dır. Rusya'yı Brezilya ve Çin takip etmektedir. Bilindiği gibi yeni pazarlara erişim bütün firmalar için büyük önem taşımaktadır. Brezilya ve Hindistan'daki şirketlerin uluslararasılaşmasında ekonomik motifler öne çıkarken, birçok Çinli ve Rus firmayı özellikle stratejik öneme sahip sektörlerde yurtdışında yatırım yapmaya güdüleyen şey, kendi hükümetlerinden aldıkları politik destektir (Holtbrügge and Kreppel, 2012: 4-5).

Kuzey-Kuzey perspektifinden bakıldığında ise Transatlantik ilişkisinin Kuzey-Kuzey ticaretinden de önemli boyutu karşılıklı doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıdır. Dünyadaki toplam sermaye yatırımlarının % 57'si AB ve ABD'ye gelirken, bu iki ülkenin dış yatırımlarının dünyadaki payı % 71'i bulmuştur. ABD yatırımlarının yaklaşık % 56'sı Avrupa'ya gitmektedir. Söz konusu FDI miktarı 2012 yılında 206 milyar dolara ulaşmıştır (Akman, 2013: 3)..

6. Yeni Kutuplaşma Tartışmaları: Kalkınma Nereye?

Çok yakın bir süre önce dünyayı birçok amaç için Kuzey-Güney, Merkez-Çevre, Gelişmiş-Gelişmekte Olan, Sanayi-Tarım ülkeleri olarak ayırmak yeterli olabiliyordu. Bu yaklaşım koloniyel zamanlara ait olan "klasik uluslararası işbölümü" yaklaşımına kadar uzanmaktaydı. 1970'lerde çokuluslu işletmelerin ucuz işgücünün bulunduğu Latin Amerika ülkeleri, Karayipler ve Asya'ya yatırım yapmaya başlamalarıyla terim "yeni uluslararası işbölümü" olarak değişmiştir. Ancak Bağımlılık yaklaşımının düşünürlerine göre bu tuhaf bir fantezi olmaktan öte değildi. Çünkü işgücü maliyetleri yükseldiğinde yatırımcılar kaçışa başlayacak ve böylece bağımlı kapitalist kalkınma sadece az gelişmişlik yaratacaktı. Bu düşüncenin devamında çevre ve merkez arasında hammadde ihracatı ve kültürel tarzların adapte edilmesiyle çevrenin merkezle ilişkisini ve nihai malların ihracatı, kültürel standartların oluşturulması ve bölgesel polis rolünün oynanmasıyla da merkezin çevreyle ilişkisini kuran "Yarı-Çevre" kavramının incelenmesi konusunda araştırmalar başladı. Bu dönemde Wallerstein (1984)[2] "Yarı-Çevre"nin ortaya çıkışı kutuplaşmış olan Kuzey-Güney ya da zengin-fakir ayrımına göre daha istikrarlı bir dünya sistemi sağlayacak ve bütün sisteme esneklik getirecekti (Pieterse, 2011: 24). Tablo 2'de bu yaklaşımla ilgili olan üçlü ayırıma yer verilmektedir.

Tablo 2: Yeni Üç Dünya Yaklaşımı

Kuzey	**Doğu ve Güney**	**Güney**
Merkez Ülkeler	Yarı-Çevre Ülkeler	Çevre Ülkeler
Gelişmiş Ülkeler	Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler
Sanayileşmiş ve Sanayi Ötesi Ülkeler	Sanayileşmiş ve Tarım-Hammadde Ülkeleri	Tarım-Hammadde Ülkeleri

Kaynak: Jan Nederveen Pieterse (2011), Global Rebalancing: Crisis and the East–South Turn, Development and Change 42(1): 22–48. p. 24.

2008 krizi ile birlikte küresel dinamikler radikal bir biçimde değişmiş, gelişmekte olan dünya küresel ekonominin temel itici gücünü oluşturmaya başlamıştır. Dünya ekonomisinin yeniden dengelendiği ve restore olduğu süreç çok kutuplu büyümeden gelişmekte olan orta sınıfın büyümesine doğru kaymış ve milyarlarca insan dünya ekonomisine katılmış; bölgesel yoğunlaşmayı küresel açıklıkla birleştiren bir entegrasyon ortaya çıkmıştır.

2 *Ayrıntılı bilgi için bkz. İmmanual Wallerstein, The Politics of the World Economy: The States, The Movements and The Civilizations, Chambridge University Press, 1984.*

Tartışmalı "ayrılma" tezi ya da dünyanın Amerikan ekonomisiyle bağlantılarını koparark yükselen ekonomilerle birleşmesi konusundaki kanıtlar giderek artmıştır. Bir düzine ülkeden oluşan ve yaklaşık iki milyar insanı kapsayan gelişmekte olan dünyanın hızla büyüyen orta sınıfı yıllık olarak yaklaşık 6,9 trilyon dolar harcama yapar duruma gelmiştir. McKinsey'in araştırmasına göre önümüzdeki on yılda bu grubun harcamasının ABD tüketiminin yaklaşık 2 katı olan 20 trilyon dolar düzeyine çıkması beklenmektedir (Pieterse, 2011: 25).

Bu gelişmelerin hangi aşamasında olunduğu ele alınacak olursa ilk olarak artan zenginliğin yükselişi aşamasında olunduğu söylenebilir. Bu durumun iş, finans, ticaret, reklamcılık, teknoloji ve inşaat gibi sektörlerde yaşandığı görülmüştür. Kuala Lumpur, Taipei, Seul, Şangay, Beijing, Dubai ve Katar gibi ülkelerde yeni ikonik binalar yükselmiş; yeni müzeler, bienaller ve yeni sanat piyasasında lüks satışlar yaşanmıştır. Önemli uluslararsı kültürel etkinlikler 1988 Seul Olimpiyat Oyunları'yla başlayarak (Olimpiyat Oyunları, Dünya Kupası, World Expo vb.) yükselen ekonomilere kaymaya başlamıştır. Bu durum sadece paranın peşinden koşmak olarak değil dünyanın değişen ufku olarak algılanmalıdır.

İkinci olarak modernitenin canlanması ve yeni modernitelerin sahnelenmesidir. Böylece "Güney Kore akımı" gibi kültürel etkiler ortaya çıkmaya başlamış; Çin'de Thai dizilerinin ve Suudi Arabistan'da Türk dizilerinin popülerliği artmış; Brezilya Afrika'da TV yayını yapma hazırlıklarına başlamıştır.

Üçüncüsü de dünya ekonomisinin yeniden yapılanmasıdır. Ticaretin yeni coğrafyası Asya, Latin Amerika, Orta Doğu ve Afrika arasındaki ilişkileri yeniden şekillendirmiştir. Yükselen toplumlar kalkınma konusunda rol modeli olarak ve istikrarlı piyasalarıyla dünya sahnesinde merkez rolünü Çin'in lider gücüyle yerine getirmeye başlamışlardır. Ayrıca yükselen toplumlar bu rollerini sadece gelişmekte olan ülkelerle ilgili olarak oynamamış; küresel düzeyde de kredi sağlayıcı ve istikrar getirici biçimde ortaya koymuşlardır.

Dördüncüsü ise yükselen ekonomilerin finans dünyasındaki rolüdür. Asya ve dünya ölçeğinde enerji ihraç eden ülkeler, uluslararası finans kuruluşlarına büyük fonlar sağlamışlardır. Böylece ABD ile Asya ve petrol ihraç eden ülkeler arasındaki borçlu alacaklı ilişkilerinde tersine dönüş yaşanmıştır. Bunun yanı sıra ekonomik, politik ve askeri alanlardaki güç azaldığında hegemonların güçlerini aldıkları geleneksel zemin finans alanıdır. Bu konuda meydana gelen değişimle, dünyada serbest ticaretin savunucuları artık ABD değil yükselen piyasalar olmuştur.

Beşinci aşama, yeni dünya düzeninin yeniden yapılanmasıdır. Ancak bu durum ufukta silik bir biçimde görünmektedir. 2008 krizinin sancılarıyla birlikte G8'den G20'ye bir geçişle ortaya çıkan büyük güçler ya da tek kutuplu dünya artık hüküm sürmemektedir. Ayrıca merkez ülkelerin geçmişte sahip olduğu hegemonik kapasite de devam etmemektedir. Bu süreçte Kuzey-Güney kutuplaşması dış ticaret ve cari işlemler hesabında açık (ABD, İngiltere) ve fazla (Doğu Asya, Almanya) veren ülkeler arasında, farklı fay hatlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Pieterse, 2011: 26).

Danny Quah (2010) tarafından küresel ekonominin çekim merkezi konusunda yapılan çalışmada dünya üzerinde GSYİH ölçütüne göre 700 noktanın ekonomik faaliyet hacmine göre çekim merkezinin nasıl değiştiği incelenmiştir. İlgili çalışmaya göre 1980 yılında küresel ekonominin çekim merkezi Atlantik okyanusunun ortalarında yer alan bir coğrafi noktayı işaret etmekteydi. 2008 yılına gelindiğinde çekim merkezi İzmir ve Minsk boylamında ve Helsinki ve Bükreş'in batısında bir noktaya kaymıştır.

Şekil 6: Ekonomik Faaliyet Hacmine Göre Dünyanın Çekim Merkezi

Kaynak: Danny Quah (2010), The Global Economy's Shifting Centre of Gravity, Economics Department LSE and LSE Global Governance, October, p. 3

Bu değişim Türkiye ve Beyaz Rusya'nın yükselişinden değil Çin ve Doğu Asya'nın yükselişinden kaynaklanmıştır. Dünyada 700 merkezdeki ekonomik faaliyetlerin izlenmesi sonucu ortaya çıkan çekim merkeziyle ilgili ektrapolasyon yapıldığında 2050 yılında yeni noktanın Hindistan ve Çin arasında bir noktada; 1980'deki çekim merkezinden 9300 kilometre uzakta oluşacağı tahmin edilmektedir. Şekil 6'da yer alan haritada çekim merkezinin 1980-2007 arasında üçer yıllık aralıklarla batıdan doğuya doğru kayışı görülmektedir. Dikey çizginin doğusunda yer alan yeni noktalar da 2050 yılına kadar değişimle ilgili tahmini çekim merkezlerini göstermektedir (Quah, 2010: 3).

7. Sonuç

Bilindiği gibi kalkınma sorunu çok boyutlu ve karmaşıktır. Kalkınmayı ölçmek ve ülkeleri kalkınma düzeylerine göre isimlendirmek kolay değildir. İktisadi kalkınma olgusu sürdürülebilir büyümenin bir uzantısı olarak sosyal, siyasal ve ekonomik yapıda modernleşme, yapısal değişme, teknolojik ilerleme, uluslararası rekabet, üretim ve tüketim kalıplarının değişmesi ve en geniş anlamıyla yaşam standartlarının değişmesi ile ilgilenmektedir. Kalkınma iktisadının görevi az gelişmişlik sorununu çözmek değil, çözümlemektir. Aslında bu görevle ilgili zengin bir literatür oluşturmayı başarabilmiş, ortodoks ve heterodoks teorilerin bir arada bulunduğu panaromasını ortodoksinin baskın olma çabasına rağmen koruyabilmiştir (Dulupçu, 2002: 31). Bu amaçla öteden beri az gelişmişliği tanımlamak ve ölçmek için uğraşılar verilmiş, ülkeler kimi zaman Doğu-Batı kimi zaman Kuzey-Güney olarak sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Ancak günümüzde artık Kuzey içinde Güney, Güney içinde Kuzey ülke özellikleri gösteren bir takım adacıklar görülmektedir. Güney olarak adlandırılan ülkeler içinde Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den oluşan birinci lig (BRIC), Güney Kore, Tayvan, Singapur, Meksika, Malezya ve Türkiye gibi ülkelerin içinde bulunduğu (MIST, MINT, N11 gibi) ikinci bir lig bulunmaktadır. Her ne kadar yükselen Güney ekonomilerinin, bu başarılarının ardında kendi içsel dinamikleri olsa da, Kuzey ülkelerinin içinde bulunduğu krizin etkileri de inkâr edilemez. Güney-Güney ticari işbirliği de güneyin yükselmesinde oldukça önem arz etmektedir.

"Güney-Güney işbirliği" birçok gelişmekte olan ülke için bu durumun onaylanması anlamında çok çekici bir retorik olmuştur. Ancak bu durumla ilgili iki önemli soru bulunmaktadır: Birincisi, Güney-Güney işbirliği kalkınma sürecine en iyi katkıyı Kuzey-Güney işbirliği ile birlikte nasıl sağlayacaktır? İkincisi, Güney-Güney işbirliği neden birçok gelişmekte olan ülke için geleneksel uluslararası işbirliğinden daha çekici görünmektedir? Birinci soruda yer alan Kuzey-Güney işbirliği ve Güney-Güney işbirliğinin tamamlayıcılığı uluslararası düzeyde kalkınma sürecini destekleyenler açısından önemli bir katkı olarak gö-

rülmektedir. Çünkü yükselen ekonomilerin kalkınma sürecinin yüksek finansal ihtiyaçlarını karşılıyor olmaları, gelişmiş ülkelerin özellikle ekonomik ve finansal krizler nedeniyle artmış olan yüklerini hafifletmiş görünmektedir. Yükselen ekonomilerin küresel ekonomide daha fazla yer ve sorumluluk almaları önemli bir katkı olmuştur. İkinci soruda yer alan durum özellikle AB'nin küresel kalkınma sürecini desteklemesine olan katkısına yönelik olarak doğmuştur. AB'nin birçok gelişmekte olan ülkeye ve özellikle de Afrika'ya yönelik tutumları bu konuyla ilgili eğilimi pekiştirmiştir. Birçok Güney ülkesinin tersine AB, Afrika'nın çok hızlı bir biçimde gelişmekte olduğunu kavrayamamıştır. Ayrıca Afrika çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmüştür. Patronluk retoriğine dayanan, verimsiz ve eşit koşullarda işbirliğinin kredibilitesini düşüren yaklaşımlar Güney-Güney işbirliğini daha çekici kılmıştır. Avrupa'yı etkileyen finansal ve ekonomik krizler sorunların çözümü için tek bir reçete olmadığını kanıtlamıştır. Önyargılar ve Ortodoks ekonomik yaklaşımların sorgulandığı bir süreç başlamıştır. Krizden büyük ölçüde etkilenen zenginler kulübünün gelişmekte olan ülkelere dayatmaya çalıştıkları çözüm önerileri büyük eleştirilere maruz kalmıştır.

Bütün bu gelişmeler birlikte ele alındığında kalkınma retoriğinde yer alan kutuplaşma tartışmalarının kritik bir noktaya geldiği anlaşılmaktadır. İki yüzyıldır baskın olan Kuzey-Güney ilişkileri Doğu-Güney ilişkilerine dönüşmektedir. Burada göz önüne alınması gereken üç ilişki seti bulunmaktadır: İlki, yarı-çevre ülkelerinin sanayi ve hammadde-tarım ülkeleriyle ilişkileri, kent ve kırsal nüfusla ilişkileri ile zengin ve fakirle ilişkileridir. İkincisi, merkez ve yarı-çevre arasındakilerle eski ve yeni güçler arasındaki ilişkilerdir. Üçüncüsü ise yarı-çevre ve çevre arasındaki ilişkiler, Doğu-Güney ya da Güney-Güney (Çin, Afrika, Latin Amerika) ilişkileridir.

Eski düzenin yeniden kalibrasyonu ya da yeni bir mantığın ortaya çıkmasının ötesinde günümüzde devam etmekte olan gelişmelerle ilgili olarak iki senaryo geliştirilebilir. Bunlardan ilki, yükselen piyasaların Anglo-Amerikan kapitalizmi ve Batı finans piyasalarının öncülüğünde kulübe katılmalarıdır. Bu sürecin başarılmasının aracı da küresel yeniden şekillenmenin hegemonik ideolojisidir. Diğer senaryo ise dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan ülkelerin küresel baş masada yerlerini almaları göz önüne alındığında, özgürleştirici çok kutupluluk senaryosu olarak adlandırılabilecektir.

Kaynakça

AKIN, Fethullah; (2004), "Küreselleşme, Kuzey-Güney ve Yoksulluk", Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 6(2), ss. 81-94.

AKMAN, M. Sait; (2013), AB - ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye, TEPAV.

ARMIJO, Leslie Elliott; (2007), "The Brics Countries (Brazil, Russia, India, and China) As Analytical Category: Mirage or Insight?", Asian Perspective, Vol. 31, No. 4, pp. 7-42.

BAŞKAYA, Fikret; (2009), Azgelişmişliğin Sürekliliği, Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı, No: 43, 7. bs.

CHENG, Hui Fang et al.; (2007), "A Future Global Economy to be Built By BRICS", Global Finance Journal 18, pp.143–156

DULUPÇU, Murat Ali; (2002), "Kalkınma İktisadı Üzerine Bazı Düşünceler", G.Ü. İİBF Dergisi, 1/2002, ss. 31-52.

ECKL, Julian and WEBER, Ralph; (2007), "North: South? Pitfalls of Dividing the World by Words", Thirld World Quarterly, Vol: 25, No: 1, pp. 3-23.

GOLDMAN SACHS; (2007), "The N-11: More Than an Acronym, Goldman Sachs Study of N-11 Nations", Global Economics Paper No: 153, http://www.goldmansachs.com/china/ideas/brics/Brics-and-Beyond-Book-pdfs/BRICs-Chapter11.pdf, 14.01.2014.

GÜNEŞ, Didem ve diğerleri; (2013), "AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri", TCMB Ekonomi Notları, Sayı: 2013/30.

HAN, Ergül ve KAYA, Ayşen Ayten; (2006), Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika, Ankara: Nobel Yayınları, 5. bs.

HAWKSWORTH, John and COOKSON, Gordon; (2006), The World in 2050. Price Water House Coopers.

HOLTBRÜGGE, Dirk and KREPPEL, Heidi; (2012), "Determinants of Outward Foreign Direct Investment from BRIC Countries: an Explorative Study", International Journal of Emerging Markets Vol. 7 No. 1, 2012, pp. 4-30.

HOROWITZ, David; (1966), Hemispheres North and South: Economic Disparity among Nations, Johns Hopkins University Press.

KLEİN, Lawrence and SALVATORE, Dominick; (2013), "Shift in the World Economic Center of Gravity from G7 to G20", Journal of Policy Modeling vol. 35 pp.416–424.

MAGALHAES, Luciana and COWLEY, Matthew; (2014), "Man Who Coined 'BRICs,' Still Likes BRICs, But Likes MINTs, Too". Wall Street Journal, http://blogs.wsj.com/moneybeat/2013/12/09/oneill-man-who-coined-brics-still-likes-brics-but-likes-mints-too/, 07.01.2014.

O'NEILL, Jimm; (2001), "Building Better Global Economic BRICs", Global Economics Paper No. 66, Goldman Sachs & Co., http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/ar-

chive-pdfs/build-better-brics.pdf, 10.01.2014.

PIETERSE, Jan Nederveen; (2011), "Global Rebalancing: Crisis and the East–South Turn, Development and Change", 42(1): pp. 22–48.

QUAH, Danny; (2010), "The Global Economy's Shifting Centre of Gravity", Economics Department LSE and LSE Global Governance, October.

SCHULZ, Nills-Sjard; (2010), "The Third Wave of Development Players", FRIDE Policy Brief, No: 60.

SEN, Amaratya; (2000), Development as Freedom, Anchor Books, New York.

ŞİŞMAN, Mehmet; (2007), "Kuzey Güney İlişkileri ve Güneydeki Kalkınma Dinamiği Sınırları: Merdiven İtilmiş mi?", Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: XXII, Sayı: 1, ss. 57-87.

THERIEN, Jean.-Philippe; (1999), "Beyond the North-South Divide: The Two Tales of World Poverty", Third Word Quarterly, Vol. 20, No. 4, pp. 723-742.

UNDP (2013). Human Development Report 2013, The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World.

YİLMAZ, Emre and SHAKIR, Husain; (2012), "Hitting a BRIC Wall: MIST Countries Becoming the New BRICs?", Södertörns Högskola, Institutionen för Ekonomi och Företagande, Kandidatuppsats 15 hp, Finansiering, Höstterminen.

ZAGAMI, Paolo and BICCHI, Valeria; MIST Countries: The New Emerging Markets, http://www.zagamilaw.com/downloads/Articles/mist-countries-the-new-emerging-markets.pdf, 09.01.2014.

http://hdr.undp.org/en/data-explorer, 31.07.2013.

http://en.wikipedia.org/wiki/File:North_South_Divide_4.png, 31.07.2013.

http://www.nationsonline.org/oneworld/third_world_countries.htm, 31.07.2013.